

Η ψυχή, το σώμα και το πρόσωπο: μια διαφορετική θεώρηση του ανθρώπου

/ [Γνώμες](#)

Όταν ένας άνθρωπος πεθαίνει, τι ακριβώς συμβαίνει; Χάνεται ολόκληρος ή επιβιώνει κάτι από αυτόν; Η πιο συνηθισμένη απάντηση είναι ότι το σώμα πεθαίνει, ενώ η ψυχή συνεχίζει να ζει. Αν όμως αυτό είναι αλήθεια, τότε δεν σημαίνει ότι ο πραγματικός άνθρωπος είναι τελικά μόνο η ψυχή του;

- Του Πέτρου Δ. Δαμιανού (Δρ. Φιλοσοφίας - Διδακτικό Προσωπικό ΕΜΠ)

Το ερώτημα αυτό συνοδεύει τη φιλοσοφία και τη θεολογία εδώ και αιώνες. Από τη μία πλευρά βρίσκεται η πλατωνική αντίληψη, σύμφωνα με την οποία ο άνθρωπος είναι κυρίως η αθάνατη ψυχή του. Το σώμα αποτελεί την προσωρινή κατοικία της και ο θάνατος είναι η στιγμή της απελευθέρωσής της. Από την άλλη πλευρά βρίσκεται η βιβλική και η ορθόδοξη χριστιανική ανθρωπολογία, η οποία επιμένει ότι ο άνθρωπος δεν είναι μια ψυχή εγκλωβισμένη μέσα σε ένα σώμα, αλλά μια αδιάσπαστη ενότητα σώματος και ψυχής.

Εδώ όμως γεννιέται ένα παράδοξο. Αν μετά τον θάνατο η ψυχή εξακολουθεί να υπάρχει, τότε γιατί να μη θεωρήσουμε ότι αυτή είναι ο πραγματικός άνθρωπος; Δεν φαίνεται να επιβεβαιώνεται έτσι η πλατωνική θέση;

Η απάντηση της ορθόδοξης θεολογίας είναι λεπτή αλλά αποφασιστική. Η ψυχή συνεχίζει να υπάρχει, όμως δεν αποτελεί από μόνη της ολόκληρο τον άνθρωπο. Ο θάνατος δεν είναι η φυσική κατάσταση της ανθρώπινης ύπαρξης, αλλά μια τραγική διάρρηξη της ενότητας σώματος και ψυχής. Η επιβίωση της ψυχής δεν σημαίνει ότι ο άνθρωπος ολοκληρώθηκε· σημαίνει ότι το ανθρώπινο πρόσωπο δεν οδηγείται στην ανυπαρξία και αναμένει την τελική του αποκατάσταση.

Το σημείο αυτό γίνεται ευκολότερα κατανοητό μέσα από μια απλή εικόνα. Ας σκεφτούμε μια μελωδία. Η μελωδία μπορεί να υπάρχει γραμμένη σε μια παρτιτούρα, ακόμη και όταν δεν ακούγεται. Όμως η μουσική ολοκληρώνεται μόνο όταν η μελωδία ζωντανεύει μέσα από ένα μουσικό όργανο. Αν το όργανο καταστραφεί, η μελωδία δεν παύει να υπάρχει, αλλά δεν υπάρχει πλέον με τον τρόπο για τον οποίο προορίζεται. Κατά ανάλογο τρόπο, η ψυχή μετά τον θάνατο δεν εκμηδενίζεται, όμως ούτε εκφράζει την πληρότητα της ανθρώπινης ύπαρξης.

Ένα ακόμη παράδειγμα ίσως φωτίζει καλύτερα την ιδέα. Η αγάπη ενός ανθρώπου δεν είναι απλώς ένα εσωτερικό συναίσθημα. Εκφράζεται με το βλέμμα, τη φωνή, το άγγιγμα, την παρουσία. Αν λείψει το σώμα, η αγάπη δεν εξαφανίζεται, αλλά ο φυσικός τρόπος της έκφρασής της έχει διακοπεί. Κάτι ανάλογο συμβαίνει, σύμφωνα με τη χριστιανική θεώρηση, και με την ανθρώπινη ύπαρξη μετά τον θάνατο. Η ψυχή υπάρχει, αλλά δεν ζει ακόμη τον τρόπο ύπαρξης για τον οποίο δημιουργήθηκε.

Η σκέψη αυτή παρουσιάζει ενδιαφέρουσες συγγένειες με τον Αριστοτέλη. Ο Αριστοτέλης δεν θεωρούσε την ψυχή ένα αντικείμενο που κατοικεί μέσα στο σώμα, αλλά τη μορφή του ζωντανού οργανισμού, αυτό που τον καθιστά ζωντανό. Η χριστιανική θεολογία υιοθετεί την ιδέα της βαθιάς ενότητας σώματος και ψυχής, αλλά προσθέτει κάτι ακόμη: η ψυχή, επειδή το ανθρώπινο πρόσωπο καλείται σε

αιώνια κοινωνία με τον Θεό, δεν χάνεται με τον θάνατο. Η διατήρησή της, όμως, δεν καταργεί την αλήθεια ότι ο άνθρωπος δημιουργήθηκε για να υπάρχει ως ψυχοσωματική ενότητα.

Ίσως όμως ακόμη και η έκφραση «ο άνθρωπος αποτελείται από σώμα και ψυχή» να είναι ανεπαρκής. Υπονοεί ότι ο άνθρωπος είναι ένα άθροισμα δύο μερών, σαν να μπορούσαν να υπάρξουν χωριστά και κατόπιν να ενωθούν. Η πατερική θεολογία επιχειρεί να υπερβεί ακόμη και αυτή τη γλώσσα. Δεν ενδιαφέρεται πρωτίστως να περιγράψει από ποια στοιχεία αποτελείται ο άνθρωπος, αλλά να απαντήσει στο ερώτημα ποιος είναι ο άνθρωπος.

Η απάντησή της είναι ότι ο άνθρωπος είναι πρόσωπο.

Η λέξη αυτή δεν σημαίνει απλώς άτομο ή προσωπικότητα. Δηλώνει έναν μοναδικό τρόπο ύπαρξης. Το σώμα και η ψυχή δεν είναι δύο αυτόνομες πραγματικότητες που συνεργάζονται, αλλά δύο αχώριστες διαστάσεις του ίδιου προσώπου. Δεν υπάρχει πρώτα η ψυχή, έπειτα το σώμα και, κάπου ανάμεσά τους, ο άνθρωπος. Υπάρχει το πρόσωπο που ζει, σκέφτεται, αγαπά, δημιουργεί, προσεύχεται και σχετίζεται πάντοτε ως ψυχοσωματική ενότητα.

Αυτό εξηγεί και γιατί η Ανάσταση βρίσκεται στο κέντρο της χριστιανικής πίστης. Αν ο άνθρωπος ήταν μόνο ψυχή, η ανάσταση του σώματος θα ήταν περιττή. Αν ήταν μόνο σώμα, ο θάνατος θα ήταν το οριστικό τέλος. Η χριστιανική ελπίδα δεν περιορίζεται ούτε στην επιβίωση της ψυχής ούτε στην απλή επιστροφή του σώματος στη ζωή. Αναφέρεται στην αποκατάσταση ολόκληρου του ανθρώπινου προσώπου.

Ο σύγχρονος ορθόδοξος θεολόγος Ιωάννης Ζηζιούλας ανέδειξε ιδιαίτερα αυτή τη διάσταση. Υποστήριξε ότι η ταυτότητα του ανθρώπου δεν θεμελιώνεται ούτε στην ψυχή ούτε στο σώμα, αλλά στο πρόσωπο, το οποίο υπάρχει μόνο μέσα στη σχέση. Ο άνθρωπος δεν ολοκληρώνεται ως απομονωμένο άτομο· γίνεται πραγματικά ο εαυτός του μέσα στην κοινωνία με τους άλλους και, κατά τη χριστιανική πίστη, μέσα στη σχέση με τον Θεό.

Ίσως, τελικά, η μεγαλύτερη πρωτοτυπία της ορθόδοξης ανθρωπολογίας να είναι ότι μετατοπίζει το ίδιο το ερώτημα. Αντί να αναζητά ποιο από τα δύο –σώμα ή ψυχή– είναι το σημαντικότερο, μας καλεί να αναρωτηθούμε ποιος είναι ο άνθρωπος. Και η απάντησή της δεν είναι ότι ο άνθρωπος είναι ένα σώμα που έχει ψυχή ή μια ψυχή που χρησιμοποιεί σώμα. Είναι ότι ο άνθρωπος είναι ένα μοναδικό πρόσωπο, του οποίου η ζωή εκφράζεται αδιαίρετα τόσο σωματικά όσο και πνευματικά. Ακόμη και ο θάνατος, όσο τραγικός και αν είναι, δεν μπορεί να

διαλύσει αυτή την ταυτότητα· μπορεί μόνο να τη διακόψει προσωρινά, μέχρι την αποκατάστασή της στην ανάσταση.

Πηγή: pemptousia.gr